

HRVATSKI FRANJEVCI I ISUSOVA ZEMLJA - SVETA ZEMLJA¹

Urban Štefanić, Buenos Aires

Početak XIII. stoljeća počinje opadati oduševljenje za križarske ratove jer nisu omogućili da se postigne svrha zbog kojih su bili povedeni, to jest da se oslobode i sačuvaju sveta mjesta. Ali ono što nisu uspjeli vojnici, uspjeli su redovnici, puni misionarskoga zanosa. Oni su omogućili da kršćani imaju slobodan pristup svetim mjestima koja su usko vezana uz Isusov život i da tamo mogu obavljati bogoslužje.²

Sv. Franjo Asiški osnovao je svoj red 1209, a već se 1212. uputio kao misionar prema Siriji, što je predstavljalo veliku novost za ono doba. Njegov životopisac Toma Celano je zapisao: "Obuzet žarkom željom da postigne sveto mučeništvo, htjede otići do granica Sirije, da bi Saracenima i drugim nevjernicima propovijedao kršćansku vjeru i obraćenje".³ Franjo tada nije došao do Sirije, jer su ga olujni vjetrovi bacili u Hrvatsku. Tako se od te godine franjevci nalaze u hrvatskim krajevima. Kao i u Svetoj zemlji, oni će i u Hrvatskoj svojim životima i mučeništvom napisati slavne stranice hrvatske povijesti.

Na Bliski istok sv. Franjo uspijeva doći 1219. godine. Upravo su kršćani i Saraceni ratovali za tvrđavu Damietu. U trenutku kad je prestala borba, Franjo je s jednim bratom prešao crtu razdvajanja i stupio pred sultana Melek el Kamela. Sultanu i njegovim podanicima propovijedao je više dana vjeru u Isusa Krista. Oni su ga slušali i divili mu se. Toma Celano o tome piše: "Tko bi mogao opisati njegovu hrabrost koja mu je omogućila da ondje ostane, žar njegovog propovijedanja, rječitost i samopouzdanje kojim je uzvraćao onima koji su omalovažavali kršćansku vjeru."⁴ Tim novim misionarskim radom Franjo je pobudio toliko oduševljenja da su mnogi redovnici na Istoku, u Akri i Antiohiji, prešli u franjevački red.⁵ Tako je Franjo našao dovoljan broj braće da bi osigurao Sirijsku provinciju ili provinciju

¹ Članak *Los franciscanos croatas y la tierra de Jesús* objavljen je u *STUDIA CROATICA. Revista trimestral de estudios políticos y culturales*, Buenos Aires 1989, ano XXX, abril-junio, vol. 2 (113). Pisac članka o. Urban Štefanić, OFM, rodio se u Baškoj Dragi, na otoku Krku, 3. lipnja 1923. Od 1950. uglavnom pastoralno djeluje u Argentini. Godine 1987. boravio je u Jeruzalemu i 10 je mjeseci bio gvardijan Svetoga groba. Sada živi i djeluje u samostanu-zavodu Svete Zemlje u Buenos Airesu.

² *La Custodia de Terra Santa*, Ed. di Terra Santa, Gerusalemme, 1979, str. 26.

³ *San Francisco de Asis, Escritos completos de San Francisco de Asis y Biografía de su época*, BAC, Madrid 1945, T. Celano I. 55, str. 320.

⁴ T. Celano, I. 57, op. cit., str. 321.

⁵ *Samostan Male braće u Dubrovniku*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb 1985; Pijo M. Pejić, *Dubrovački franjevci u Svetoj zemlji*, str. 258.

Svete zemlje koja je osnovana 1217. Svoj prvi samostan u Jeruzalemu franjevci dobivaju već 1229. godine.

Papa Grgur IX. je 1230. franjevce preporučio istočnim patrijarhima i biskupima. Veću sigurnost franjevci dobivaju 1309. kada im je egipatski sultan El-Mozaffar ispravom "Fratrima koji nose pas" (franjevcima) dopustio da se nastane na brdu Sionu, na Svetom grobu i u Betlehemu. U dokumentu su izričito isključeni svi drugi zapadni redovnici, koji su nazvani francima. Ta svetišta postaju vlasništvo franjevaca 1333. kada su ih napuljski kralj Robert Anžu-vinac i kraljica Sancia kupili u sultana i predali franjevcima. Kupnju je potvrdio papa Klement VI. bulama "Gratias agamus" i "Nuper carissimae". Tako je najveća crkvena vlast potvrdila novonastalo stanje i time pravno počinje Kustodija Svete zemlje. Od toga su trenutka franjevci postali službeni čuvari svetih mjesta. Nije ni moglo biti drugačije jer su nakon pada Jeruzalema u ruke Saracena 1244. svi drugi redovnici napustili Svetu zemlju. Ostali su samo franjevci i to... uz opasnosti za vlastiti život.⁶

Već od te godine i hrvatski franjevci posjećuju sveta mjesta, te su boraveći tamo za sobom ostavili duboke tragove. U ovom ćemo kratkom prikazu govoriti o nekima od njih koji su se posebno istaknuli svetošću i djelima, i to o sv. Nikoli Taveliću, biskupu fra Bonifaciju Stjepoviću ili "Drakulici", nadbiskupu fra Alojziju Čurčiji, fra Jeronimu Goluboviću i bratu fra Jeronimu Mihaiću.

SVETI NIKOLA TAVELIĆ

Hrvatski misionar sv. Nikola Tavelić jedan je od prvih mučenika i kanoniziranih svetaca koji su povezani sa Svetom zemljom. Rodio se 1340. u južnohrvatskom gradu Šibeniku, u plemićkoj obitelji. Mlad ulazi u Franjevački red. Godine 1370. nalazimo ga u Bosni, koja je tada bila jedna od hrvatskih pokrajina, a gdje je u ono vrijeme harala manihejska sekta bogumila.

Nakon 12 godina provedenih u Bosni, premješten je u Kustodiju Svete zemlje. Tamo je živio u najvećem samostanu, na brdu Sionu. S tri je subrata, dva Francuza i jednim Talijanom, učio arapski da bi što prije mogao propovijedati Evanđelje muslimanima.

Život franjevaca među muslimanima bio je usmjeren na svjedočenje, na pružanje pomoći malom broju katolika koji su tamo živjeli, uglavnom zbog posla, te na pomaganje hodočasniciima. Zato su Nikola i njegova tri subrata znali da propovijedati nevjernicima znači izvrnuti se smrti i mučeništvu. U očekivanju Božjih nauma učili su jezik, te molili i činili pokoru. Prije nego su pošli ostvariti svoj naum, savjetovali su se sa starijim i mudrijim redovnicima u samostanu. Bilo je važno procijeniti da li je propovijedanje mudro, može li ugroziti

⁶ *La Custodia de Terra Santa*, op. cit., str. 27.

krhki mir i suživot s muslimanima i da li je možda Bogu ugodno da se dragovoljno izlože smrti.

Uvjerivši se da je njihov postupak ispravan i razborit, Nikola je s drugovima došao pred saracenskog kadiju. Pročitao je govor u kojem je ustvrdio da se spas nalazi samo u Isusu Kristu, te je pozvao kadiju i druge nevjernike da se obrate. Bilo je to 14. studenoga 1391. Saraceni su pobjesnili slušajući taj govor, uhitili su sva četiri franjevca, ispitivali ih i osudili na smrt. Tjelesa su im nakon mučeničke smrti bačena u oganj. Fra Gerard Calvet, odgovorni samostana na Sinaju i čuvar Svete zemlje, čovjek vrlo kulturan i mudar, bio je s drugih 12 redovnika svjedok mučeništva sv. Nikole i njegovih drugova i njihove junačke smrti.

Nikola Tavelić je u svom rodnom Šibeniku i u Franjevačkom redu odmah poslije smrti bio čašćen kao Božji mučenik. Blaženim ga je proglasio papa Lav XIII. godine 1889. Između dva svjetska rata štovanje mu se raširilo u svemu hrvatskom puku i njegova se kanonizacija očekivala godine 1941, upravo u vrijeme kad se hrvatski narod spremao na slavljenje 1300. obljetnice kršćanstva i svojih prisnih veza sa Svetom Stolicom. Zagrebački nadbiskup, i kasnije kardinal Alojzije Stepinac vodio je vrlo brojno hodočašće Hrvata u Jeruzalem, te je u kapelici papinskog predstavnika (nuncijature) u istome gradu posvetio zavjetni oltar blaženoga Mučenika, dar hrvatskih umjetnika i vjernoga hrvatskog puka. U ime ostalih hrvatskih biskupa Alojzije Stepinac je papi Piju XII. uputio zahtjev da Nikolu Tavelića proglasi svetim. Za vrijeme Drugoga svjetskog rata nadbiskup Stepinac je u Zagrebu sagradio crkvu i osnovao župu u čast blaženoga Mučenika. Teškoće uzrokovane ratom spriječile su da se ostvari toliko željena kanonizacija. Taj se radosni događaj ipak zbio 21. lipnja 1970. u vrijeme pape Pavla VI. Tom se prigodom u Rimu okupilo oko 20.000 Hrvata, koji su došli iz domovine i inozemstva. Tako je Hrvatska konačno dobila svoga prvog kanoniziranog sveca.

Koliko hrvatski narod voli i časti svoga prvog sveca govori obilna bibliografija,⁷ crkve i kapelice, kipovi, slike, medalje i medaljoni. Njegovo je štovanje živo u Hrvatskoj i među Hrvatima u dijaspori. Franjevci su mu u Montrealu, u Kanadi, posvetili župu. I župa u Clifton Hillu, u Australiji, nosi njegovo ime. U nacionalnom se svetištu u

⁷ Bernardin Polonijo, *Blaženi Nikola Tavelić i njegovo doba*, Zagreb 1939, str. 172; II. izd. 1941, str. 172; Dominik Mandić, *Documenta martyrii B. Nikolai Tavelić*, Romae 1958, VXI + 127; Ante Crnica, *Bl. Nikola Tavelić, dika i ponos hrvatskog naroda*, Zagreb 1944, str. 130; Ante Crnica, *Historico-iuridica dilucidatio vitae... N. Tavelić*, Romae 1958, XXXI + 1308; *Nikola Tavelić, prvi hrvatski svetac*, Zagreb 1971 (bogatilo ilustrirana monografija). Izd. Kršćanska sadašnjost; *Zbornik u čast Sv. Nikole Tavelića* (uredio F. Veraja). Izd. Postulatura bl. Nikole Tavelića, Rim 1970, XV + 198; Hrvatinić Gabrijel Jurišić, *Tavelićeva prisutnost (dokumenti, bibliografija)*, Zagreb 1972, str. 102; Kačić, *Zbornik Franjevačke provincije Presvetoga Otkupitelja - IX: Doprinos Franjevačkih zajednica našoj kulturi*, Split 1977; dr. o. Pijo Pejić, *Hrvatski Franjevci u Svetoj zemlji*, str. 147-162.

Washingtonu, u kapelici Majke Božje Bistričke, nalazi medaljon Nikole Tavelića. Razne škole nose njegovo ime. U našoj drugoj domovini, u Argentini, u Zavodu kardinala Alojzija Stepinac u Hurlinghamu, kapela je posvećena sv. Nikoli Taveliću, a oltarna je pala djelo hrvatskog slikara Žarka Šimata. Nacionalno središte dušobrižništva za Hrvate u Argentini, koje se nalazi u Buenos Airesu, nosi ime sv. Nikole Tavelića. Tako je taj svetac poznat i čašćen po svim kontinentima.

FRA BONIFACIJE STJEOVIĆ - DRAKULICA

Fra Bonifacije, jedan od najzaslužnijih čuvara franjevačke Kustodije Svete zemlje i jedan od najvećih hrvatskih franjevaca, rodio se u Lopudu, na istoimenom otoku kraj Dubrovnika, na području slavne Dubrovačke Republike sv. Vlaha, u Dalmaciji, na početku XVI. stoljeća.

U Dubrovačkoj Republici franjevci su nazočni od vremena sv. Franje. Prva pisana isprava o dubrovačkom samostanu napisana je 1235. godine.⁸ U Dubrovniku se nalazi poznati samostan, zvan samostan Male braće, koji je bio središte franjevačke provincije u Dubrovačkoj republici.

Fra Bonifacije je ušao mlad u Franjevački red u Dubrovniku. Tu je učio filozofiju i teologiju, koje je potom usavršio u Parizu. Bio je čovjek velike inteligencije i vrsne izobrazbe, što je bilo karakteristično za Dubrovčane. Završivši studije otišao je u Rim gdje je susreo najpoznatije osobe onoga doba, kao što je bio kardinal Felice Peretti, kasniji papa Siksto V. Fra Bonifacije se potom vratio u domovinu u kojoj postaje cijenjen odgojitelj i drag propovjednik. Godine 1551. general franjevačkoga reda imenovao ga je kustosom, to jest odgovornim Kustodije Svete zemlje. Službu mu 1553. za naredno trogodište produžuje kapitul reda okupljen u Salamanci. Po treći ga je put 1556. ponovno postavila generalna kongregacija. Potom ga je 1562, zbog njegovih velikih zasluga za Svetu zemlju, general reda o. Zamora dekretom pape Pija IV. imenovovao kustosom po četvrti put. Fra Bonifacije je istodobno bio i predstavnik Rimske Crkve za cijeli Bliski Istok, a otomanska ga je vlast smatrala i za građanskog predstavnika svih katolika na tom području.

Zbog silnih zasluga koje je postigao kao profesor, odgojitelj i kustos Svete zemlje, uprava mu je Franjevačkog reda dodijelila naslov "Otac Reda". Papa Pio IV. imenovao ga je apostolskim propovjednikom i teologom na Tridentinskom saboru. Na tom je istom saboru mnogo radio na pitanjima povezanim sa Svetom zemljom i crkvenom predajom. Na zahtjev Vijeća Dubrovačke republike 1564. biva imenovan biskupom u Stonu, primorskom gradiću te iste republike. Umro je 1581. u progonstvu, u Temišvaru, u Rumunjskoj, jer nije htio

⁸ *Samostan Male Braće*, op cit.; Atanazije J. Matanić, *Franjevački Dubrovnik u svom povijesnom presjeku*, str. 29.

popustiti političkim pritiscima Republike koja je bila osudila jednoga stonskog svećenika, a da prethodno nije bio suđen.⁹

Iz fra Bonifacijeve biografije vidi se da je bio svećenik vrlo poduzetan i uman. Valja podsjetiti na njegove dvije posebne zasluge: da je za franjevce Svete zemlje uspio dobiti samostan Svetoga Spasitelja u Jeruzalemu, u kojemu se danas nalazi uprava Kustodije, te da je popravio kupolu bazilike Svetoga groba, otvorio sam Sveti grob - napravio je to samo on nakon carice sv. Jelene - i prekrrio ga novim mramorom. Na to ćemo se kasnije osvrnuti.

Kralj Robert Anžuvina i kraljica Sancia, kako smo već napomenuli, darovali su franjevcima tri svetišta: Sveti grob, Dvoranu posljednje večere i Betlehem. K tome, na samom brdu Sionu, uz Dvoranu posljednje večere, franjevcima su sagradili skroman samostan u kojem je prebivao kustos nazvan "gvardijanom brda Siona". Godine 1551. muslimani su, potaknuti domorocima, franjevce izbacili iz tog samostana pod izlikom da se tamo navodno nalazi grob kralja Davida, koji bi bio točno ispod Dvorane posljednje večere. Franjevci su se tada privremeno smjestili na vrlo neprikladno mjesto. Kustos fra Bonifacije je sve bio poduzeo da bi se franjevci vratili u samostan iz kojega su bili prognani, ali bez uspjeha. Tada je počeo tražiti novo, prikladnije mjesto, i našao samostan redovnica iz Gruzije. Mjesto je bilo veliko i na lijepu položaju, a u samostanu su bile samo tri redovnice. Zahvaljujući svojim sposobnostima, diplomatskim vezama, prijateljstvima u Jeruzalemu i Carigradu, o. Bonifacije uspjeva dobiti taj samostan u zamjenu za onaj na Sionu. Zbog sigurnosnih ga razloga nije htio primiti na poklon nego je za nj redovnicama platio 1200 zlatnika, što je bila prilično velika svota za ono doba. U taj su samostan franjevci ušli 1558. Od tada su ga pre-tvorili u svojevrsnu tvrđavu, u središte Kustodije i njezinih razno-vrsnih, kulturnih i obrtničkih djelatnosti.¹⁰

Fra Bonifacije je obnovio i druga svetišta Svete zemlje, poglavito pak Sveti grob. Po želji pape Julija III. i zahvaljujući novčanoj pomoći cara Karla V. obnovio je veliku kupolu bazilike Svetog groba. Za te je poslove valjalo imati mnogo sposobnosti i odvažnosti. A bilo je i vrlo teško dobiti dopuštenje sultana Sulejmana Osmanovića. Otac

⁹ P. Girolamo Golubovich, *Serie cronologica dei reverendissimi Supertori di Terra Santa*, Gerusalemme 1898, str. 52-53, 54-55; Bonifatius S. Ragusinus, *De perenni cultu Terrae Sanctae et de fructuosa ejus peregrinatione*, Venetii 1875, IX-XX; L. Wadingus, *Annales Minorum*, XVIII, Quaracchi 1933, str. 260, II; XIX, str. 174, CXXXVIII; S. Skurla, *Križ biskupa Bonifacija. Moćnik stolne crkve dubrovačke*, Dubrovnik 1886, str. 77-107; P. Vlašić, *Hrvatski franjevac - čuvar Sv. Zemlje*, Katolički list, br. 17 (1919), str. 197-201; A. Simčik, *Hrvat, obnovitelj Sv. Groba*, Zagreb 1936; B. Duda, *Stopama Hrvata po Isusovoj domovini*, Glas Koncila, 1979, 11, str. 10.

¹⁰ G. Golubovich, *Biblioteca - Bio-Bibliografica*, V, str.184-188; *Samostan Male Braće u Dubrovniku*, op. cit.; Pijo M. Pejić, *Dubrovački franjevci u Sv. zemlji*, str. 262.

Bonifacije je dopuštenje dobio zahvaljujući odličnim vezama i obilnom novcu. Sa stijena je Svetog groba skinuo istrošene komade mramora kojima je sv. Jelena u IV. stoljeću bila obložila svetu liticu i takozvanu anđeosku kapelu. Skinute mramorne ploče o. Bonifacije je dao natovariti na deve i poslao u Damask.¹¹

O tim je radovima kasnije, kad je već bio stonski biskup, napisao izvješće. Opisao je ganuće svoje i prisutnog svijeta, katolika i pravoslavaca, suze i zanos mnogih sve do padanja u nesvijest. Nije to bilo bez razloga. Ta radilo se o jedinom mjestu gdje je bilo položeno tijelo Kristovo.¹² Pravoslavni su ga, zavidni na uspjehu obnove, oklevetali. Osmanlije su im povjerovala te ga bacile u tamnicu. Bilo je potrebno mnogo novca i posredovanja da bi se uvjerali da je sve to bila podla laž te ga oslobodili.

Kao izaslanik Pape, fra Bonifacije je obišao skoro svu Europu. Tako je 1568. na zahtjev pape Pija V. s carem Filipom II. pregovarao o nekim pitanjima u svezi sa Svetom zemljom. Godine 1571. putovao je kao apostolski povjerenik u franjevačku provinciju Bosnu Sre-brenu.¹³ Papa Grgur XIII. imenovao ga je 1580. apostolskim vizitatorom za Dalmaciju, Hrvatsku, Mađarsku, Bosnu, Srbiju, Mol-daviju, Bugarsku, Makedoniju i Albaniju, i za druge katolike koji su živjeli u Otomanskom carstvu.

Uza sav taj posao, fra Bonifacije je našao vremena da objavi više knjiga o Svetoj zemlji i crkvenim službenicima. Za sav svoj ogroman rad, obavljen s najvećom djelotvornošću i stekavši ogromne zasluge, biskup fra Bonifacije Stjepović - Drakulica, kao što se često događa ljudima, umjesto da bude nagrađen bio je progнан iz svoje domovine i umro u izgnanstvu 1581. godine.¹⁴

NADBISKUP FRA ALOJZIJE ČURČIJA

Još se sjećam da sam kao dječak slušao kako su stari ljudi u mom rodnom mjestu u Hrvatskoj pričali o Sueskom kanalu i o mirovinama koje su primale pojedine obitelji jer su na tom kanalu radili neki od njihovih članova. Nisam tada znao da je na izgradnji kanala radilo nekoliko tisuća Hrvata i da je otvorenje kanala blagoslovio jedan hrvatski nadbiskup, i to fra Alojzije Čurčija.

Fra Alojzije se rodio u hrvatskom Dubrovniku godine 1818. U tom je gradu mlad ušao u Franjevački red. Prvu je misu služio 1841. Bio je vrlo sposoban i dobro pripremljen svećenik. Nakon ređenja je imenovan tajnikom provincijala svoje provincije. Kasnije je postao definatorom i gvardijanom samostana Male braće. Dubrovački ga je

¹¹ *Samostan Male braće u Dubrovniku*, op. cit., str. 262.

¹² Bonifacius S. Ragusinus, op. cit., str. 278-284.

¹³ L. Wading, op. cit., XX. 272, LXIII.

¹⁴ A. Simčik, op. cit., 28.

biskup imenovao svojim tajnikom, ali za kratko, jer su ga franjevci izabrali za provincijala. Papa Pijo IX. ga je 1853. imenovao biskupom Aleksije u Albaniji. Godine 1859. bio je premješten u Skadar, također u Albaniji. U novoj se biskupiji istaknuo velikim odgojnim i misijskim djelima, te je primio odličja austro-ugarskoga cara i turskoga sultana. Godine 1866. postaje naslovnim nadbiskupom i apostolskim vikarom Egipta za sve katolike zapadnoga, latinskoga obreda, i apostolski delegat za katolike istočnoga obreda. Sjedište mu je bilo u Aleksandriji. Tri je godine nakon toga imenovanja - bilo je to 1869. - imao čast blagosloviti i tako otvoriti veliki morski put, Sueski kanal. Nadbiskup fra Alojzije Čurčija sudjelovao je u Prvom vatikanskom saboru koji je počeo 1869, a na kojemu se istaknuo kao teolog i govornik.

I taj je veliki hrvatski čovjek završio tragičnom smrću. Zbog slaba se zdravlja zahvalio na dužnosti nadbiskupa, te se za vrijeme putovanja iz Aleksandrije u Napulj razbolio i umro. Mornari su, prema "svojemu starom običaju", njegovo tijelo spustili u more. Bilo je to 1881. godine.¹⁵

FRA JERONIM GOLUBOVIĆ

Fra Jeronim se rodio u Carigradu godine 1865, kao sin Ante i Lucije Golubović, hrvatskih roditelja podrijetlom iz Dubrovnika, koji su u tom gradu živjeli i radili. Na krštenju je dobio očevo ime Ante. Iako u tuđini, u obitelji se govorilo hrvatskim jezikom,¹⁶ te je hrvatski naučio i mali Ante. Rastući međutim u dodiru s drugom djecom, naučio je također turski i novogrčki. Antini su roditelji bili prijatelji otaca franjevaca iz Bosne koji su u Carigradu imali svoj samostan.

Ante kao dječak ostaje bez oca. Njegova pak majka, udovica Lucija, malo nakon muževljeve smrti, sa svoja dva sina, Antom i mladim Jurjem, odlazi na hodočašće u Svetu zemlju. Oba dječaka u Svetoj zemlji ulaze u sjemenište. Ante je ušao u franjevačko sjemenište u Ein Karemu, a njegov brat u sjemenište latinskog partrijarhata u Jeruzalemu. Obukavši franjevači habit, dobiva novo ime, fra Jeronim. Zaređen za svećenika, mladu je misu godine 1888. služio u Svetom Spasitelju u Jeruzalemu, gdje ga je majka, koja je došla iz Carigrada, vidjela posljednji put u svojem životu.

¹⁵ *Franjo među Hrvatima. Zbornik radova Franj. zajednica u prigodi 750. obljetnice smrti sv. Franje Asiškoga (1226-1976)*, Zagreb 1976; Fra Pijo Pejić, *Svjettli likovi*, str. 215.

¹⁶ O. Benvenuto Buchetti, O.F.M., u: *Nel giubileo sacerdotale del P. Girolamo Golubovich (1888-1938). Biografia e Bibliografia*, Quaracchi-Firenze 1938, str. 18, napisao je da se o. Jerolim rodio u "Carigradu, u međunarodnom ambijentu, ali da se u obitelji Golubovića govorilo također i venetskim dijalektom". To je sasvim pogrešno. Jerolimovi roditelji nisu govorili talijanski, i njegov je otac Ante znao talijanski tek toliko da se mogao sporazumjeti u svom pomorskom uredu. Cfr. U. Talija, *O. Jerolim Golubović*, Franjevački vjesnik, XIV, 1938, 10-11, str. 344.

Poglavari su za vrijeme fra Jeronimova školovanja zapazili njegovu veliku nadarenost za jezike i uopće njegove velike umne sposobnosti. Kao mladomisnik, fra Jeronim je u godinu dana uredio knjižnicu Svetoga Spasitelja, glavnoga franjevačkog samostana u Svetoj zemlji, te su se svi vrlo začudili. Pokazao je da posjeduje veliku znanstvenu spremu i dar istraživanja. Zbog toga mu je 1896. kustos Svete zemlje predložio da napiše povijest franjevačkih misija. Fra Jeronim je to prihvatio i već je nakon dvije godine rada mogao izdati djelo "Kronološki niz mnogopoštovanih poglavara Svete zemlje". To djelo sadrži kratku povijest poglavara od vremena sv. Franje do godine 1895, fermane i izvorne arapske neobjavljene isprave, njihove prijevode, te kratki povijesni prikaz samostana i djela ustanova Svete zemlje.¹⁷

U Firenci je 1898. bila izložba o katoličkim misijama. Kustos je zadužio fra Jeronima da uredi i izloži građu o misijama Kustodije Svete zemlje. Osim što je uspješno ispunio povjereni mu zadatak na veliku korist Kustodije Svete zemlje, fra Jeronim je također kao dobar poznavatelj povijesti osvojio naklonost i divljenje mnogih znanstvenika i povjesničara. Upravo u to doba u njemu se pojavila želja da izda Biblioteku o Svetoj zemlji koja bi morala biti cijelovit povijesni niz o umjetnosti i ljudima svetih mjesta. Vrativši se u Jeruzalem, svoj je naum iznio ocu Kustosu koji mu je, shvativši važnost zamisli, omogućio da se odmah stavi na posao. Tako je počelo fra Jeronimovo ogromno povijesno djelo.¹⁸

U tome svom radu fra Jeronim je posjetio i istraživao sve važnije europske arhive i knjižnice, one u Rimu, Mlecima, Asizu, Beču, Budimpešti, Parizu, Oxfordu, Milanu, Zadru, Dubrovniku... U Milanu je upoznao knjižničara Ambrozijske knjižnice don Achilea Rattija, kasnijega papu Pija XI, te su se sprijateljili. Zahvaljujući tom istraživanju fra Jeronim je uspio otkriti razne neobjavljene spise o Svetoj zemlji i njezinoj povijesti.

Godine 1904. o. Jeronim je došao u Quaracchi-Firencu, gdje je sudjelovao u radu na kritičkom izdanju djela "Summa Teologica" velikog srednjovjekovnog učitelja, franjevca Aleksandra Haleškoga. Tu u Quaracchiju dvije godine kasnije izlazi prva od ukupno 14 knjiga "Biblioteke Bio-Bibliografije Svete zemlje i Franjevačkog istoka", koja obrađuje život sv. Franje, njegov dolazak na Istok i najvažnije događaje iz djelovanja franjevacu u Svetoj zemlji. Fra Jeronim je počeo i drugi niz svoje Biblioteke u kojoj je opisan misijski rad franjevacu u Etiopiji u XVII. i XVIII. stoljeću.

Kad je pak bilo rasprodano drugo izdanje ljetopisa slavnoga franjevačkog historiografa Wadinga, general reda 1930. preporučuje fra Jeronimu da spremi treće izdanje. To je izdanje izašlo 1935. u 25

¹⁷ P. Girolamo Golubovich, *Serie cronologica dei Rmi. Superiori di Terra Santa, Gerusalemme* 1898, XXXII + 273.

¹⁸ D. Mandić, *Fra Jerolim Golubović*, Hrvatski kalendar, Chicago 1971, str. 65.

knjiga i bilo je obogaćeno s više do tada neobjavljenih dokumenata, nepoznatih povjesničaru Wadingu.¹⁹

Velika je fra Jeronimova zasluga što je uspio uvjeriti Klaru Tommaseo, kći poznatog književnika Nikole Tommasea iz Zadra, da dopusti da se objave pisma njezina oca koja su ležala u 200 zapečaćenih svežanja u Nacionalnoj knjižnici u Firenci. Klara, jedina živa od obitelji, bila je klarisa, ali je iz obiteljskih razloga živjela u svojoj kući na otoku Ugljanu nedaleko od hrvatskoga grada Zadra. Mnogi su je poznati ljudi, posebno književnici, bili molili da im dopusti da objave pisma njezina oca, ali bez uspjeha. Hrvatskom je pak franjevcu Jeronimu Goluboviću pošlo za rukom da je nagovori da pristane na objavljivanje, što je i učinila dajući mu za to pismeno dopuštenje. Nikola Tommaseo div je talijanske literature, ali je pisao i čistim hrvatskim jezikom.

Fra Jeronim je bio vruća i jaka karaktera, pravi Dalmatinac, kao i njegov zemljak sv. Jeronim. Oba su svoju domovinu "zamijenila" sa Svetom zemljom. Ostajući uvijek skroman i ponizan, o. Jeronim je uza sav ogroman rad nalazio vremena da posjeti bolesne, pomogne doseljenicima i onima koji su bili u nevolji. Umro je u Firenci, u Italiji, 1941. godine.²⁰

FRA JERONIM MIHAIĆ

Fra Jeronim ujedinjuje tri različite osobine: hrvatsku (dalmatinsku), argentinsku i palestinsku. Rodio se 1873. u Pučišćima na otoku Braču, na Jadranskom moru, u domovini hrabrih mornara i ljudi koji su polazili u novi svijet. Poput mnogih mladića svojega rodnog otoka, ne nalazeći povoljne uvjete za život na siromašnoj i skućenoj zemlji svoga krša, otišao je u Južnu Ameriku, u Argentinu. Te su mlade posebno privlačili jug Argentine i Čile, južnoamerički kanali sa svojim šumama i obiljem zlatnoga pijeska. U argentinskim su ravnicama stekli velike posjede na kojima su se mogli baviti stočarstvom, a postali su također i vrsni konjanici i lovci po nepreglednim livadama i stepama američkoga juga.

U Argentini je Jeronim bio svega nekoliko godina, dosta kratko ali ipak dovoljno da bi iskustveno upoznao polja te postao vješt i hrabar konjanik. Njegova jahačka spretnost i savršeno izvježbano gađanje bit će kasnije razlogom zavisti kod beduina arapskih stepa. Budući da je zaradio nešto novca, odlučio je hodočastiti u Svetu zemlju. Kao dobar hrvatski vjernik, sličan onima koje Dante opjeva u "Božanskoj komediji" u času klanjanja Kristovu liku na Veronikinu rupcu, i Jeronim se poklonio Kristu na Golgoti. Zanijet otajstvom nije se htio

¹⁹ Lucas Wading, irski franjevac izdao je *Annales Minorum*, 8 knjiga, Povijest franjevačkog reda od 1208. do 1540. Drugo izdanje su pripremili drugi franjevački povjesničari, također u 8 knjiga i obuhvatili su razdoblje do 1622. godine.

²⁰ Pijo M. Pejić, op. cit., str. 267-269.

vratiti u Ameriku već ostade u Svetoj zemlji. Bijahu mu 23 godine. Budući da nije bio završio školu da bi mogao postati klerikom, postade franjevački brat. U početku je obavljao razne službe. Bio je tako prvo sakristan u bazilici Svetog groba, i vodio je skrb za električne uređaje u glavnoj franjevačkoj kući, samostanu Svetoga Spasitelja. Ušavši u zrelu dob i pošto je dobro upoznao prilike u kojima su živjeli i radili franjevci u Svetoj zemlji, prione obrani prava Kustodije i kupovini povijesnih mjesta.

Kao što je poznato, franjevci su u Svetoj Zemlji još od vremena Svetog Franje, a kao službeni čuvari (kustosi) od bule pape Klementa VI. iz godine 1342. Od tada su nastojali stjecati potrebne zemaljske posjede te na istaknutim mjestima koja su bila povezana s Isusovim životom graditi svetišta. Bio je to mukotrpan i skoro uvijek nedovršen posao, jer je trebalo otkupiti i druga značajnija mjesta. Franjevci su u tome uspijevali zahvaljujući dobrim osobnim odnosima, obilatu novcu koji su darivali, a nerijetko i mučeništvu. Fra Jeronim je prionuo tom poslu odlučno i neustrašivo. Kada je 1934. general Franjevačkog reda otac M. Bello posjetio Svetu zemlju, fra Jeronimu je uspjelo ono što je bilo nemoguće već tri stoljeća: dobio je za o. gene-rala dopuštenje da može služiti sv. Misu u Dvorani posljednje večere.

Kada su fra Jeronima zadužili da kupi novi posjed u Jerihonu, malom beduinskom mjestu s kućicama kojima je krov bio od blata, uspio je za franjevce izgraditi konačište i crkvu. Bilo je to 1924. godine. Jerihon se nalazi blizu Mrtvog mora, oko 400 metara ispod morske razine. Ima tropsku klimu i obilje vode s izvora proroka Elizeja. Fra Jeronim je posjed, koji je pribavio franjevcima, očistio od žbunja i šipražja i tlo pretvorio u plodnu zemlju za uzgoj tropskoga i drugoga voća i povrća za potrebe samostana u Jeruzalemu. Oni koji su ga promatrali, susjedi i beduni, govorili su da je lud. Ali on se nije dao zbuniti. Bijaše veći Arapin od njih. Malo pomalo i oni ga počеше oponašati i tako nastade bogat i napredan grad.

Fra Jeronim od Jerihona krenu dalje do Jordana. Na obali te rijeke uspije dobiti pogodno mjesto na kojem sagradi kapelicu. Dok služe sv. Misu, s tog mjesta svećenici mogu promatrati kako protiče voda Jordana. Ta se kapela nalazi na drugoj obali rijeke, nasuprot ostataka građevina podignutih na mjestu gdje se prema predaji Isus krstio.

Najveći uspjeh fra Jeronima Mihaića bio je otkup brda Neba godine 1932. Od tada franjevci na toj simboličkoj gori imaju svoju kuću. Brdo Nebo je poznato iz Staroga zavjeta: tu je Bog pokazao Mojsiju Obećanu zemlju i tu je Mojsije umro.²¹ Fra Jeronim je na toj uzvisini postavio zastavu franjevačke Kustodije Svete zemlje.

²¹ Usp. Pnz 34, 1-5: "Poslije toga ode Mojsije s Moapskih poljana na brdo Nebo, na vrhunac Pisge, nasuprot Jerihonu, gdje mu Jahve pokaza svu zemlju... I Mojsije, sluga Jahvin, umrije ondje."

Osvajanje brda Neba bijaše pravi podvig. Prethodno fra Jeronim bijaše pripremio teren. Našega su brata poznavali ne samo siromašni beduini nego i velikani jordanskoga kraljestva. Bio je prijatelj kraljevske obitelji, njegova veličanstva kralja Abdallaha. Za kraljevsku je obitelj, napose za kraljeve supruge, imao zasebu gostinjsku rezidenciju, smještenu izmedju stabala i vočki na franjevačkom posjedu u Jerihonu. Kada bi dozrelo prvo voće, fra Jeronim bi ga, jašući s košarom u naručju, nosio u Amman svom prijatelju kralju. Zahvaljujući tim dobrim vezama i nemalim žrtvama Kustodije, franjevci su uspjeli otkupiti brdo Nebo na kojem je danas katoličko svetište i ujedno mjesto važnih arheoloških istraživanja.

Taj je maleni i skromni franjevački brat laik, unatoč velikim sposobnostima i životnim uspjesima, zadržao uvijek poniznost i franjevačku radost, vrline koje također rese svijet hrvatskih sela. Preminuo je 1960. u svojoj 83. godini, daleko od domovine, u Ammanu, u Jordanu. Mrtvo mu je tijelo preneseno iz Ammana na brdo Nebo, u pratnji oko 50 franjevaca i dva biskupa, te ondje zajedno s Mojsijem očekuje uskrsnuće.²²

Završavamo ovo izlaganje s fra Jeronimom, jer smo - kako rekosmo na početku - htjeli "govoriti o nekim hrvatskim franjevcima koji su se posebno istaknuli svetošću i djelima" u Svetoj zemlji. Ali osim njih postoje i mnogi drugi koje bi bilo vrijedno spomenuti, a djelovali su kao kustosi u Svetoj zemlji, kao na primjer Antun Gučević ili Valentin Bonić; ili su pak bili samostanski gvardijani, kao na primjer Ivan Gundulić, gvardijan u Betlehemu, koji je ostavio iza sebe velika djela i najljepše uspomene. U svezi je sa Svetom zemljom također i biskup fra Paško Vuičić, prethodnik msgr. Čurčije u misiji u Albaniji i poslije u Aleksandriji, osobni prijatelj francuskog inženjera Lessepsa, dobra katolika, koji je upravljao radovima na Sueskom kanalu gdje je s drugima radilo i oko 3000 Hrvata. Za njih je biskup Vuičić uredio dušobrižništvo imenovavši svojega osobnog tajnika fra Iliju Škorić-Tvrkovića njihovim kapelanom, te ga tako učinio prvim misionarom za hrvatske radnike izvan domovine.

S ovim što smo napisali, smatramo da smo na dostatan način svratili pozornost na doprinos Hrvata slavnoj kršćanskoj povijesti Svete zemlje te da smo, iako raštrkani po svijetu, dali primjer radišnosti, čestitosti i poduzetništva, a time također doprinos napretku i kulturi čovječanstva.

Bilješka: Člankom Terra Santa 1933-1993: sessant'anni di presenza francescana a Monte Nebo, Michele Piccirillo se u vatikanskom dnevniku L'Osservatore Romano u prosincu 1993. osvrnuo na 60. obljetnicu

²² O. Pijo Pejić, *Hrvatski franjevci u Svetoj zemlji*, op. cit., str. 162; *Čudan život mladih Bračana*, Vir (Kanin prilog), 1. travnja 1974, 1, str. 14; P. B. Bagatti, *Fra Girolamo Mihaić*, Acta Custodiae Terae Sanctae, 5/1960, 2, str. 134-136.

početaka arheoloških istraživanja na brdu Nebu, u Jordanu, koja vodi Studium Biblicum Franciscanum iz Jeruzalema.²³

Zahvaćen poletom fra Jeronima Mihaića, o. Sylvester Saller, arheolog, u prosincu je 1931. posjetio brdo Nebo, mjesto gdje je prema Bibliji umro Mojsije. Shvatio je da bi kamenjar Siyaghe mogao sakrivati Mojsijev grob koji je u IV. stoljeću, došavši iz Europe, pohodila hodočasnica Egerija. Iskopine su otklonile svaku sumnju, jer je tu otkriveno bizantinsko svetište.

Fra Jeronim Mihaić je dosta vješto otkupio za franjevce vrhunac Siyaghe 4. listopada 1932, i toga su istoga dana ravnatelj Odsjeka za starine i predsjednik vlade odobrili projekt iskapanja ruševina.

Budući da je mjesto bilo teško dostupno, trebalo je odlučiti kuda probiti put, čiju je izgradnju naš fra Jeronim organizirao tijekom 1933. On je 13. srpnja te iste godine bio na čelu skupine od tri kamiona koja su iz Jeruzalema krenula na vrh Siyaghe. Sve je bilo tako dobro uređeno da se već istoga dana moglo početi s iskapanjem. Čak su svi članovi ekspedicije mogli spavati u zatvorenom prostoru jer je fra Jeronim prije sagradio jednu kućicu. Usprkos svih poteškoća, franjevci su zadržali to mjesto. Nakon toga iskapanja jaki je istočni vjetar bio odnio limeni krov fra Jeronimove kućice. Rad su u određenim razdobljima prekidalı ratovi, ali ništa nije moglo umanjiti opće oduševljene svih franjevacı, posebno arheologa, za to brdo i za Mojsijevo svetište koje su o. Saller i o. Bagatti uspjeli potpuno otkriti prije početka drugoga svjetskog rata.

Prigodom 60. obljetnice početka iskapanja na brdu Nebu čuvar je Svete zemlje o. Giuseppe Nazzaro na onom istom mjestu blagoslovio nove prostorije malog samostana. Tako se dobrim dijelom ostvario san fra Jeronima Mihaića. "Fra Jeronim se može odmarati i mirno bdjeti iz groba koji je u znak poštovanja smješten u središte maloga dvorišta njegove kuće koja je s vremenom postala samostan i ujedno mjesto proučavanja i istraživanja, te prihvatilište za arheologe, arhitekta i studenata koji se već godinama tamo okupljaju učvršćujući tako franjevačku nazočnost na samom brdu i suradnju s Jordanskom vladom u proučavanju i zaštiti velike baštine umjetnosti i vjere."²⁴

Sa španjolskog preveo Nikola Eterović

²³ "Terra Santa 1933-1993: sessant'anni di presenza francescana a Monte Nebo", "Il Memoriale di Mosé" visitato già alla fine del IV secolo dalla pellegrina Egeria", u: "L'Osservatore Romano", 17. prosinca 1993, str. 3.

²⁴ Ibid., str. 3. Bilo bi korisno kada bi i ove bilješke potakle nekoga da sustavno obradi i predstavi javnosti osobu i djelo fra Jeronima Mihaića. Neki podaci, dobiveni uglavnom dobrotom Franjevačke kustodije Svete zemlje, nalaze se i u župskom uredu u Pučišćima.